

І.Ю. КРИЖАНОВСЬКА

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО РОЗВИТКУ

Автором проаналізовано існуючу класифікацію економічної стійкості за низкою ознак, розмежовано вплив факторів на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств на макро-, мезо та мікрорівнях. Також у статті розглянуто засади розробки методичного підходу до забезпечення стійкого економічного розвитку сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, фактори впливу, сільськогосподарське підприємство, стійкий економічний розвиток, методичний підхід.

Автор проанализировал существующую классификацию экономической устойчивости по ряду признаков, расграничил влияние факторов на экономическую устойчивость сельскохозяйственных предприятий на макро-, мезо и микроуровнях. Также в статье рассмотрена возможность разработки методического подхода к устойчивому экономическому развитию сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, факторы влияния, сельскохозяйственной предприятие, устойчивое экономическое развитие, методический подход.

The author analyzes the existing classification of economic stability for a number of features, delimited influence factors on the economic stability of farms at the macro, meso and micro levels. Also the article describes the basics of developing methodical approach to steady economic development of agricultural enterprise ensuring.

Keywords: economic, stability, influence agricultural enterprise, sustained economic increase, a methodical approach.

Вступ. Аграрний сектор економіки України є однією з найважливіших складових економічної системи, сталість його розвитку багато у чому визначає характер функціонування держави у цілому. Підвищення ефективності аграрного виробництва є запорукою забезпечення продовольчої та екологічної безпеки держави. Зростання динамічності кон'юнктури національного та світового ринків, постійні зміни у законодавстві, організаційно-правових формах та формах власності підприємств, надзвичайно швидкі темпи науково-технічного прогресу, підвищення рівня конкуренції у глобальних масштабах тощо підтверджують значну різноманітність та мінливість середовища, яке часто змінюється зовсім не на користь суб'єкта господарювання. Підприємства діють в умовах невизначеності і ризику, потрапляють у непередбачувані ситуації.

Колівання економічної активності, криза у реальній економіці та фінансовій системі України й інших країн світу істотно вплинули на стійкість роботи суб'єктів господарювання, продемонстрували їхні слабкі сторони, неготовність, надзвичайно низьку гнучкість та адаптаційні можливості для подолання існуючих труднощів. Внаслідок цього багато з них опинились на межі банкрутства і сьогодні вирішують питання забезпечення їхнього подальшого функціонування. У зв'язку з цим суттєво зростають роль і значення аналізу та пошуку факторів підвищення економічної стійкості як для самого підприємства, так і для його партнерів по бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Дослідженням питання економічної стійкості

підприємств в умов багатоваріантності, взаємопов'язаності та динамічності чинників зовнішнього і внутрішнього середовищ займались Ареф'єва, Афанасьєв, В. Беренс, Ю. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, О. Василенко, Д. Городинська, В. Іванов, А. Кузнецов, Є. Кучерова, Л. Мельник, М. Морішима, І.

Омельченко, У. Оучі, О. Пономаренко, О. Раєвська, Л. Родіонова, В. Самуляк, А. Севастьянов, В. Семенов, Ю. Сімех, С. Тхор, Р. Фатхутдинов, Е. Хелферт, Н. Холт, Н. Шандова, В. Ячменьова та ін. Проте вказані науковці, розглядаючи поняття «економічна стійкість» підприємства, не виділяють окремо стійкість функціонування та стійкість розвитку, часто ототожнюють поняття рівноваги як моментної характеристики та стійкості як інтервальної характеристики економічної системи [1]. Неоднозначність дефініцій, відсутність злагоженості поглядів учених щодо визначення сутності та змісту категорії «економічна стійкість підприємства», відсутність методичного підходу до забезпечення стійкого економічного розвитку підприємств та єдиної категорійної бази з цієї проблеми зумовили актуальність цього дослідження.

Метою дослідження є необхідність встановити та розмежувати вплив факторів на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств на макро-, мезо- та мікрорівнях; доповнити існуючу класифікацію економічної стійкості за низкою ознак.

Реалізація поставленої мети обумовила виконання таких завдань дослідження:

- визначити фактори, що впливають на стійкість розвитку підприємства;
- сформувати методичний підхід до забезпечення стійкого економічного розвитку.

Матеріали досліджень. Проаналізувавши існуючі наукові праці, можна відокремити чотири основні підходи до розгляду поняття «економічна стійкість», що існують сьогодні в економічній науці [2].

Перший підхід відображає умови динамічної рівноваги економічної системи [3].

Другого підходу щодо розгляду проблеми стійкості підприємства дотримується сьогодні більшість західних науковців, які економічну стійкість підприємств ототожнюють з його фінансовим станом

[4].

Третій підхід - нова стратегія розвитку суспільства, яка виходить із пріоритетів майбутнього і її можна визначити як стратегію виживання і неперервного розвитку цивілізації (країни, підприємства) в умовах збереження довкілля. Більшість вчених характеризують стійкий розвиток як такий, за якого економічні, екологічні та соціальні цілі урівноважуються та інтегруються, а темпи економічного росту не перевищують темпів відтворення природних ресурсів, причому основним показником такого розвитку вважається покращання якості життя [5].

Згідно четвертого підходу «...концепція економічної стабільності полягає в максимальному значенні зростання економіки підприємства за мінімального відхилення економічної системи підприємства від стану рівноваги» [6].

Результати досліджень. На підставі проаналізованих літературних джерел можна сформулювати власне визначення економічної

стійкості підприємства як здатності підприємства реагувати через механізми протистояння чи адаптації на зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ з метою не лише збереження та формування факторів, які забезпечують його самозбереження та ефективне функціонування на поточний момент часу, а й сприяють його подальшому розвитку. Стійке функціонування передбачає забезпечення системою менеджменту знаходження показників стану і структури підприємства в певних межах (область стійкості) на окремому етапі розвитку підприємства (в межах певної якісної характеристики). А стійкий розвиток можна визначити як такий, що передбачає безкризову, поступову зміну якісних ознак підприємства, дотримання показників розвитку в межах визначеної області стосовно поставлених цілей. Поняття стійкого функціонування і розвитку тісно пов'язане із такими явищами, як здатність до самозбереження, протистояння негативним впливам, адаптація, гнучкість та потенціал підприємства.

Таблиця 1 – Фактори впливу на забезпечення стійкості сільськогосподарських підприємств

Фактори впливу на забезпечення стійкості сільськогосподарських підприємств		
Макроекономічні	Мезоекономічні	Мікроекономічні
- Діюча в країні система економічного управління. - Аграрна політика, що відповідає інтересам більшості суб'єктів АПК. - Стан фінансово-кредитної та податкової систем. - Діюча законодавчо-правова база, що відповідає інтересам розвитку ринкових відносин в АПК. - Рівень державної підтримки суб'єктів АПК. - Еквівалентність обміну між сферами АПК. - Рівень розвитку вертикальної агропромислової інтеграції.	- Рівень раціональності структури економіки регіону. - Особливості природно-кліматичних умов регіону. - Рівень інвестиційної привабливості регіону. - Рівень регіональної державної підтримки суб'єктів АПК. - Рівень внутрішньогалузевої конкуренції у процесі виробництва основних видів продукції. - Особливості аграрної політики, що визначають оптимальність імпорту продовольчих товарів у регіон. - Сумісність моделей ринку, в яких функціонують підприємства АПК регіону. - Рівень розвитку інтеграційних процесів в АПК регіону. - Наявність доступних для сільгосп-товаровиробників каналів реалізації продукції.	- Рівень забезпеченості основними виробничими фондами. - Наявність управлінських кадрів, що дають можливість здійснювати вибір раціональних виробничо-господарських рішень. - Наявність системи госпрозрахункових відносин між підрозділами підприємства. - Стан механізму мотивації. - Рівень застосування нормативної системи ведення сільського господарства. - Вибір економічно вигідних каналів реалізації продукції.

Стійкість підприємства залежить від великої групи чинників (табл. 1) та визначається як здатність підприємства зберегти свою якість в умовах середовища, що змінюється, і внутрішніх трансформацій (випадкових або навмисних) [7].

З вищенаведеної таблиці можна зробити висновок, що при плануванні стійкого економічного розвитку сільськогосподарського підприємства необхідно враховувати абсолютно всі можливі

фактори на всіх рівнях. Адже ігнорування хоча б одного з них може призвести до непередбачуваних наслідків, втрати існуючої позиції підприємства та унеможливити подальший розвиток.

Проте для забезпечення стійкого економічного розвитку необхідно забезпечити чіткий методичний підхід, який надасть можливість по крокам, якісно провести ретроспективну та перспективну оцінку діяльності підприємства[8].

Таблиця 2 – Методичний підхід забезпечення стійкого економічного розвитку сільськогосподарського підприємства

Етапи	Відповідні дії		
1	Формулювання цілей розвитку		
2	Дослідження поточного стану підприємства		
	аналіз зовнішнього середовища	аналіз внутрішнього середовища	експрес-діагностика основних показників фінансово-господарської діяльності
	побудова SWOT-матриці		
3	Побудова моделі ієрархічної діагностики потенційних станів		
3.1.	Діагностика потенціалу виживання		
3.2.	Діагностика потенціалу стійкості		
3.3.	Діагностика потенціалу стійкого економічного розвитку		
4	Визначення атрибутівних характеристик розвитку		
	Напрямок та способи розвитку		Межі стійкого простору
5	Обґрунтування стратегії стійкого економічного розвитку		
6	Формування тактичної та оперативної платформ управління стійким розвитком		

Методичний підхід до забезпечення стійкого економічного розвитку розкривається через низку гармонізованих у просторі й часі етапів (табл. 2).

Передусім відбувається усвідомлення необхідності розвитку та формулювання цілей розвитку (1 етап).

Другий етап зводиться до дослідження поточного стану підприємства, що включає аналіз факторів впливу зовнішнього й внутрішнього середовища, результатом якого є побудова SWOT-матриці, та експрес-діагностика основних показників фінансово-господарської діяльності. Побудова моделі ієрархічної діагностики потенційних станів (ІДПС-модель) (3 етап) є обов'язковим кроком, адже розвиток підприємства пов'язаний з його потенціалом. Наступним необхідним етапом є визначення напрямку розвитку та способи його досягнення. Також необхідно врахувати стійкість майбутнього простору.

Без обґрунтування стратегії стійкого економічного розвитку, яка передбачає розробку комплексу стратегічних заходів щодо здійснення переходу з вихідної точки (поточного стану підприємства) до нового якісного стану неможливий подальший розвиток.

На завершальному етапі відбувається формування тактичної та оперативної платформ управління стійким економічним розвитком, що являє собою декомпозицію визначених на попередньому етапі стратегічних заходів. У рамках цього етапу доцільною є розробка адекватних умовам функціонування підприємства бізнес-моделей, що перш за все мають забезпечувати адаптивність підприємства до ринкового середовища та реалізацію обґрунтованих стратегій розвитку. Особлива увага на цьому етапі має бути приділена раціональному використанню ресурсів підприємства. Реалізація V і VI етапів відбувається на основі інтегрованого підходу до управління стійким економічним розвитком, який передбачає управління в розрізі оперативної, тактичної та стратегічної платформ управління, кожній з яких притаманний окремий управлінський підхід, зокрема, процесний підхід (оперативна платформа), функціонально-домінантний

підхід (тактична платформа), системний підхід (стратегічна платформа).

Таким чином, управління стійким економічним розвитком сільськогосподарського підприємства дозволяє підвищити адаптивність підприємства до мінливих умов зовнішнього середовища та забезпечити ефективність його діяльності в несприятливих умовах.

Список літератури

1. Удовіченко М.О. Економічна стійкість аграрних підприємств: фактори, види, модель побудови / Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 2. – С. 185 – 189.
2. Феушур Р.В., Баранівська Х.С. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18804/1/59-284-290.pdf>
3. Гончаренко О.М. Дослідження стійкості розвитку підприємства як економічної системи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Popu_2010_1-2_49.pdf
4. Масленко Ю. В., Кульбака Н. А. Устойчивое развитие предприятия – фактор экономической безопасности. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2002/fem/kulbaka/lib/s3.htm>
5. Фадеева А.С. Концепция устойчивого развития туризма // Культура народов Причерноморья. – 2006. – №89. – С. 48–51.
6. Шандова Н.В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства // Економічний простір: зб. наук. пр. – № 21. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. – С.276–292.
7. Пустуев А. Л. Экономический механизм устойчивости в системе управления АПК / А. Л. Пустуев, Ф. А. Степанов // Аграрный вестник Урала. – 2008. – № 12. – С. 31–32.
8. Шубін О.О. Методичний підхід до забезпечення стійкого економічного розвитку торговельного підприємства / О.О. Шубін, К.О. Іванчук// Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – №1(16). – С. 195–202.

References (transliterated)

1. Udovichenko M.O. Ekonomichna stiykist' ahramykh pidpryyemstv: faktory, vydy, model' pobudovy / Visnyk Poltav's'koyi derzhavnoyi ahramnoyi akademiyi. – 2012. – NO 2. – P. 185 – 189.
2. Feshchur R.V. Baraniv's'ka Kh.S. Ekonomichna stiykist' pidpryyemstva – stanovlennya ponyatiynoho bazysu. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/>

- ntb/18804/1/59-284-290.pdf
3. *Honcharenko O.M.* Doslidzhennya stiykosti rozvytku pidpryyemstva yak ekonomichnoyi systemy. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Popu_2010_1-2_49.pdf
 4. *Maslenko Yu. V., Kul'baka N. A.* Ustoychivoe razvytye predpryyatyya – faktor ekonomicheskoy bezopasnosti. – [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://masters.donntu.edu.ua/2002/fem/kulbaka/lib/s3.htm>
 5. *Fadeeva A.S.* Kontseptsyya ustoychyvoho razvytya turyzma / Kul'tura narodov Prychernomor'ya. – 2006. – NO 89. – P. 48–51.
 6. *Shandova N.V.* Otsinka zahal'noyi stiykosti rozvytku promyslovoho pidpryyemstva / Ekonomichnyy prostir: zb. nauk. pr. – NO 21. – Dnipropetrovs'k: PDABA, 2009. – P. 276–292.
 7. *Pustuev A. L.* Ekonomicheskyy mekhanizm ustoychivosti v systeme upravleniya APK / A. L. Pustuev, F. A. Stepanov / Ahramyy vestnyk Urala. – 2008. – NO 12. – P. 31–32.
 8. *Shubin O.O.* Metodychnyy pidkhid do zabezpechennya stiykoho ekonomichnoho rozvytku torhovel'noho pidpryyemstva / O.O. Shubin, K.O. Ivanchuk// Yevropeys'kyi vektor ekonomichnoho rozvytku. – 2014. – NO 1(16). – P. 195–202.

Надійшла (received) 10.12.2016

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Фактори, що впливають на економічну стійкість сільськогосподарського підприємства та забезпечення його розвитку/ І.Ю.Крижановська // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків. : НТУ «ХПІ», 2016. – № 43 (1215). – С. 37-40. – Бібліогр.: 8 назв. – ISSN 2304-621X.

Факторы, влияющие на экономическую устойчивость сельскохозяйственного предприятия и обеспечение его развития / И.Ю.Крыжановская // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Актуальные проблемы управления и финансово-хозяйственной деятельности предприятия. – Х. : НТУ «ХПИ», 2016. – № 43 (1215). – С. 37-40. – Библиогр. 8 назв. – ISSN 2304-621X.

Factors affecting the economic sustainability of agricultural enterprises and development/ I. Kryzhanovskaya, Yu. // Bulletin of NTU "KHPI". Series: Actual problems of management and financial-economic activity of the enterprise. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. – NO 43 (1215). – P. 37-40. – Bibliogr.: 8 names. – ISSN 2304-621X.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Крижановська Ірина Юрійвна – Миколаївський національний аграрний університет, м. Ніколаїв, аспірант, тел.: 0976291548, e-mail: lena_hs@mail.ru

Крыжановская Ирина Юрьевна – Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, аспирант, тел.: 0976291548, e-mail: lena_hs@mail.ru

Kryzhanovskaya Irina – Mykolayiv national agrarian University, Nikolaev, PhD student, phone: 0976291548, e-mail: lena_hs@mail.ru